

Factori perturbatori ai pieței lemnului din perspectiva agenților economici și a gestionarului pădurilor publice

Liviu NICHIFOREL, Laura BOURIAUD

1. Introducere

La începutul secolului al XX-lea se considera că există două stări concurențiale opuse: *piața cu concurență perfectă* și *piața de monopol*. În teoria economică neoclasică monopolul și concurența sunt incompatibile, în sensul că acolo unde există monopol nu poate exista concurență. Realitatea ultimelor decenii arată însă că piețele concurențiale sunt mult mai numeroase și mai complexe decât își puteau imagina economiștii cu câteva zeci de ani în urmă, și că de cele mai multe ori piața înseamnă o îmbinare între monopol și concurență.

În economia modernă concurența perfectă reprezintă doar un model de referință, modelul de piață luat în considerare pentru a caracteriza realitatea economică fiind cel al *concurenței imperfecte*, în care atât producătorii cât și consumatorii pot exercita în mod individual presiuni asupra prețului.

Concurența este o confruntare între agenții economici, pentru a obține avantaje, sau măcar pentru a diminua probabilitatea producerii unor riscuri. În această competiție fiecare acționează din interes. Funcția de utilitate exprimând interesul agentului este cea a maximizării profitului (Picard, 1987).

În condițiile economiei de piață, prețurile produselor lemnoase se stabilesc ca urmare a interacțiunii dintre cerere și ofertă, ca o expresie a modului în care activitățile forestiere se încadrează în cerințele generale ale economiei naționale.

Piața de produse lemnoase pe plan internațional apare ca o piață deschisă, nesubordonată unui mecanism instituțional cu rol regulator, așa cum există în cazul altor materii prime sau produse intermediare (petrol, minereu, aluminiu). Schimbările cererii și ofertei în plan internațional au un impact direct și rapid asupra prețurilor. Pe de altă parte, și schimbările instituționale la nivel național pot avea efecte la fel de vizibile și rapide asupra pieței lemnului.

Față de situația de piață de concurență imperfectă și față de modul de funcționare al pieței internaționale a lemnului, piața produselor lemnoase din România prezintă unele particularități (rigiditatea ofertei, prezența externalităților pozitive, situația de quasi-monopol) care o fac să fie mai puțin deschisă și deci mai puțin sensibilă la evoluția prețurilor pe plan mondial și european. Literatura de specialitate evidențiază pe larg particularitățile procesului de bioproducție forestieră (sinteză Milescu et Alexe, 1982; Drăgoi, 2000; Milescu, 2002), precum și influențele procedurilor de vânzare a lemnului asupra prețului lemnului pe picior (Milescu și Marocico, 1995; Simona Dragoi, 2003).

Multe din aceste caracteristici fac imposibilă generalizarea și pentru piața lemnului a unor legități și modele de funcționare a piețelor, ceea ce duce uneori la crize la interfața silvicultură – industria lemnului.

Scopul prezentului articol este de a evidenția o serie de influențe cu rol perturbator al pieței lemnului, altele decât cele derivate din legea cererii și ofertei.

2. Premise și metodă de analiză

Pentru evidențierea influențelor perturbatoare s-a pornit de la conceptul Walrasian potrivit căruia piața concurențială conduce către o situație de eficacitate economică tradusă prin maximizarea nivelului de bunăstare individuală.

Aceasta poate fi măsurată și prin analiza preferințelor pozitive și neindiferente cu privire la strategiile de organizare a pieței (conform cerințelor teoriei consumatorilor).

Metoda se bazează pe conceptul de eficacitate Pareto: dacă situația actuală poate fi îmbunătățită prin creșterea nivelului de bunăstare a cel puțin unui grup de indivizi (consumatori), fără a diminua nivelul de bunăstare a altora (producători) atunci situația actuală nu este o situație eficientă (Picard, 1987).

Analiza s-a axat astfel pe determinarea preferințelor consumatorilor și pe identificarea factorilor perturbatori conjuncturali legați de tranziția către un sistem economic de piață.

Analiza preferințelor consumatorilor a utilizat tehnica interviurilor, structurate, cu răspuns liber, realizate cu reprezentanți ai agenților economici participanți la licitațiile de masă lemnoasă pe picior în cadrul D.S. Suceava în perioada 2001 – 2002.

Din perspectiva producătorului, identificarea factorilor perturbatori s-a realizat prin interviuri structurate, cu răspuns liber, realizate cu personal cu funcție de decizie la nivelul direcției silvice și al compartimentelor de fond forestier din cadrul direcțiilor silvice Suceava, Neamț, Timișoara și Ialomița.

3. Influențe perturbatoare pe piața lemnului

3.1. Controlul prețului de plecare la licitații în ideea de reglementare a monopolului

Începând cu anul 2001 prețul de pornire a licitațiilor a intrat sub incidența Oficiului Național al Concurenței motivația organelor guvernamentale ținând de quasi - monopolul deținut de Regia Națională a Pădurilor (RNP). Prețul de pornire la licitații se stabilește *pornind de la un preț mediu pe țară, determinat ca raport între cheltuielile anuale totale post calculate și cota anuală de tăieri.*

Analiza *figurii 1* demonstrează că situația pe piața lemnului nu s-a schimbat foarte mult față de perioada anterioară (în care prețul de pornire se stabilea pe baza unei formule calculată la nivelul fiecărei direcții silvice), cantitățile adjudecate fiind constant mai mici decât cele oferite, iar prețurile medii obținute mai mari decât cele de pornire.

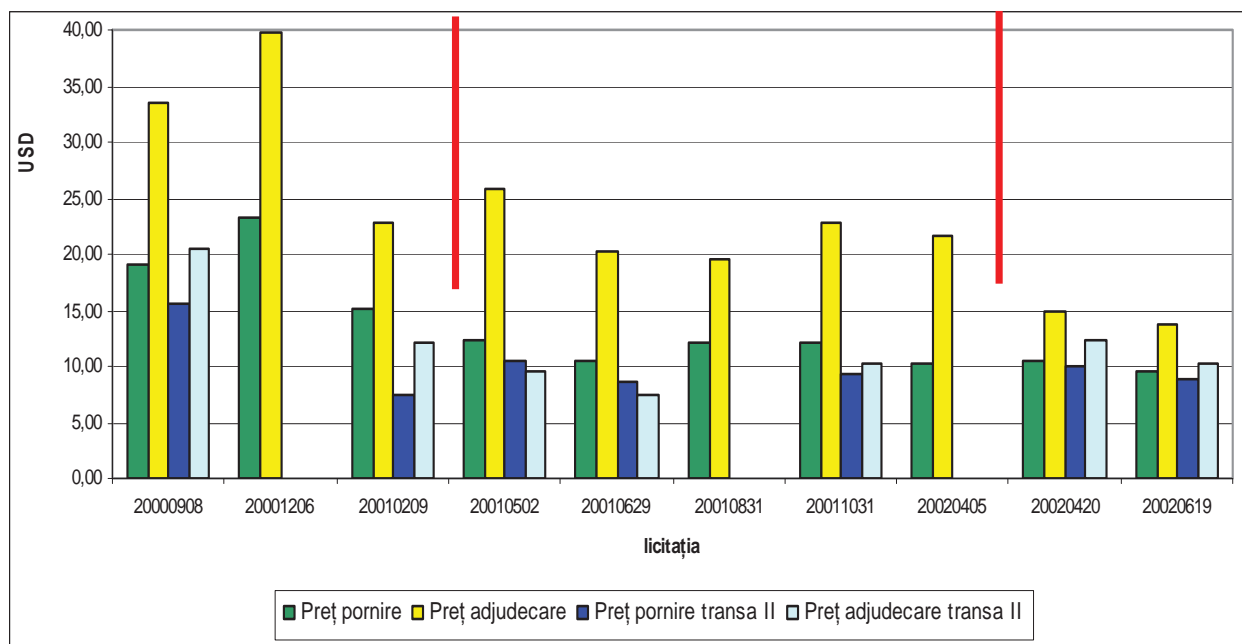

Figura 1. Comparație între prețurile medii de pornire și cele medii de adjudecare pentru produsele principale și accidentale I, în cazul rășinoaselor; D.S. Suceava

Figure 1. Average reserve price and average auctioned price for sales of mature timber and for salvage sales, in the case of coniferous species, Forest Directorate Suceava

Figura 1 relevă însă că începând cu licitația din 29.06.2001 – prima la care prețul de pornire a fost reglementat prin intervenția Oficiului Național al Concurenței – prețurile de adjudecare au scăzut față de perioada anterioară analizată, în condițiile în care ponderea în ofertă au constituit-o produsele principale. La ultimele două licitații analizate oferta a fost constituită integral din produse accidentale I ceea ce a făcut ca prețul mediu de adjudecare să fie și mai redus. Acest fapt relevă că ceea ce pentru consumatori poate fi considerat un avantaj (prețuri de adjudecare mai mici), pentru producători (statul) devine un dezavantaj, acesta vânzând materia primă (masa lemnoasă pe picior) la un preț mai mic, fără ca această scădere a prețului materiei prime să se reflecte într-o scădere a prețului produselor pe piețele secundare (mobilă, hârtie).

3.2. Intervenții guvernamentale în alocarea resursei forestiere

Intervențiile guvernamentale în alocarea resursei forestiere vizează a reglementa drepturile și obligațiile celor ce, într-un moment sau altul, se găsesc în situația de a utiliza resursele forestiere. Deși utilizarea resursei forestiere poate îmbrăca forme diverse, de la simplul acces al publicului în păduri până la recoltarea de produse ale pădurii și de masă lemnoasă, cea mai mare parte a intervențiilor guvernamentale se localizează în domeniul exploatării masei lemnoase, mai precis a dobândirii dreptului de a exploata și/sau cumpăra masă lemnoasă pe picior.

Pe de o parte intervențiile guvernamentale în alocarea resursei forestiere sunt necesare pentru reglementarea situației de monopol (crearea unui mediu de piață) precum și pentru realizarea unei distribuiri echitabile a beneficiilor pădurii – conform principiului echității (Rawls, 1971).

Pe de altă parte aceste intervenții devin perturbatoare atunci când induc schimbări bruște ale contextului instituțional care asigură fundalul funcționării pieței, rezultând astfel :

- ✓ creșterea gradului de incertitudine în privința accesului la materia primă și în privința planificării resurselor financiare ale agentului;
- ✓ creșterea costurilor tranzacționale (Coase, 1960), costuri legate de tranzacțiile ca atare; de pierderea de timp și de resurse generată de birocrație, ineficiența comunicării; de efortul făcut de agent și de producător pentru a re-valida o tranzacție deja încheiată, dar care trebuie completată ca urmare a unor noi dispoziții în domeniul efectuării plății sau în alte domenii, etc;
- ✓ favorizarea tendințelor de constituire a unei piețe paralele (evaziune fiscală, tăieri ilegale de lemn).

Modul de împărțire a cotei alocată anual spre tăiere duce la o oscilație artificială a ofertei, dificil de prevăzut din poziția agentului economic interesat în achiziționarea de masă lemnoasă.

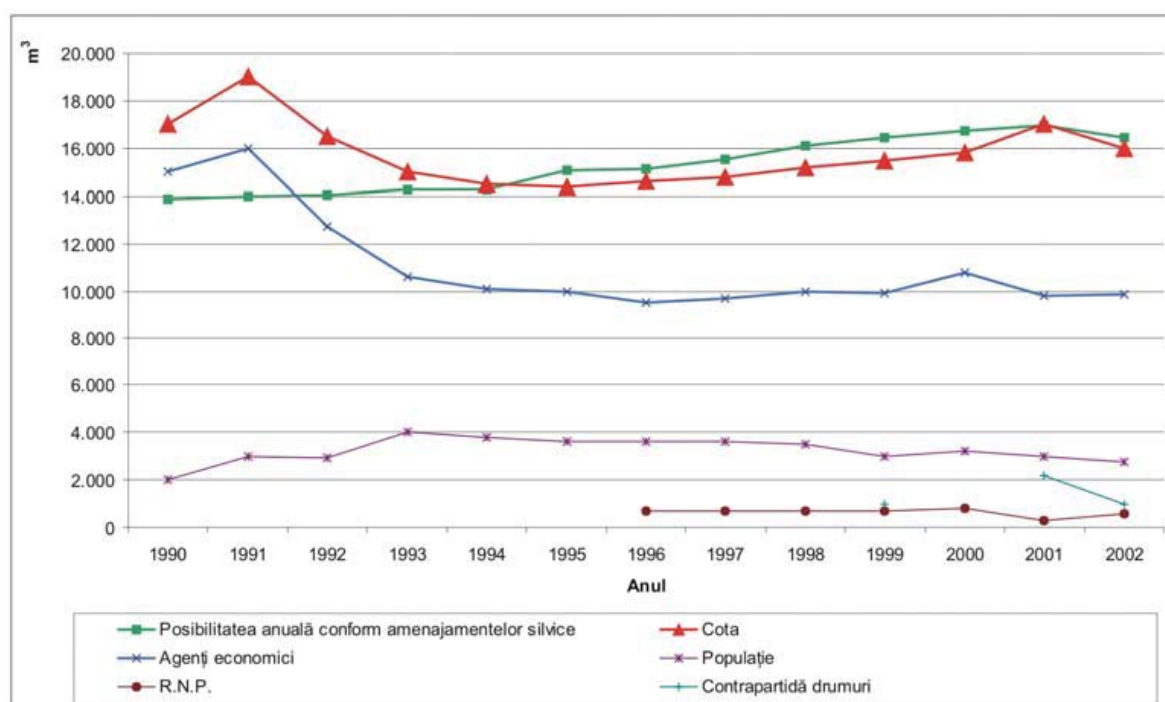

Figura 2. Modul de repartizare a cotei pe destinații în perioada 1990-2002
Figure 2. The repartition of annual allowable cut between 1990-2002

Analiza figurii 2 relevă că au existat fluctuații ale cotei alocate agenților economici, care însă au devenit mai reduse în intensitate începând cu anul 1994. Interviuurile au relevat însă nemulțumiri din perspectiva modului de selecționare a

partizilor pe care direcțiile silvice le exploatează în regie proprie, existând opinia că se sustrag astfel competiției partizi interesante din punctul de vedere al calității masei lemnoase.

3.3. Managementul vânzărilor de lemn

Managementul vânzărilor de lemn este o parte a managementului producției situată la interfața silvicultură/industria lemnului. Prin urmare, managementul vânzărilor de lemn prezintă particularitatea de a implica în același timp o logică specifică procesului de amenajare a pădurilor, pe de o parte, și o logică strict economică de vânzare a unui bun pe piață, pe de altă parte. Astfel, diferite surse de conflict se conturează în domeniul realizării actelor de punere în valoare, al sistemului de organizare al licitațiilor și al modului de administrare a contractelor de vânzare și/sau exploatare a masei lemnoase.

Din punct de vedere al realizării actelor de punere în valoare concluziile desprinse din interviurile realizate sunt următoarele:

- ✓ intervalul de timp de la punerea în valoare până la vânzare/exploatarea masei lemnoase este prea mare și se soldează cu modificări ale cantității și/sau calității masei lemnoase care face obiectul vânzării, ceea ce implicit conduce la conflicte în derularea contractelor;
- ✓ sortarea industrială nu reflectă, în multe cazuri, sortimentele obținute prin exploatarea și prelucrarea primară a lemnului
- ✓ mărimea volumului partizilor face ca partizile cu volume mari să fie greu vandabile, datorită riscurilor contractuale ridicate.

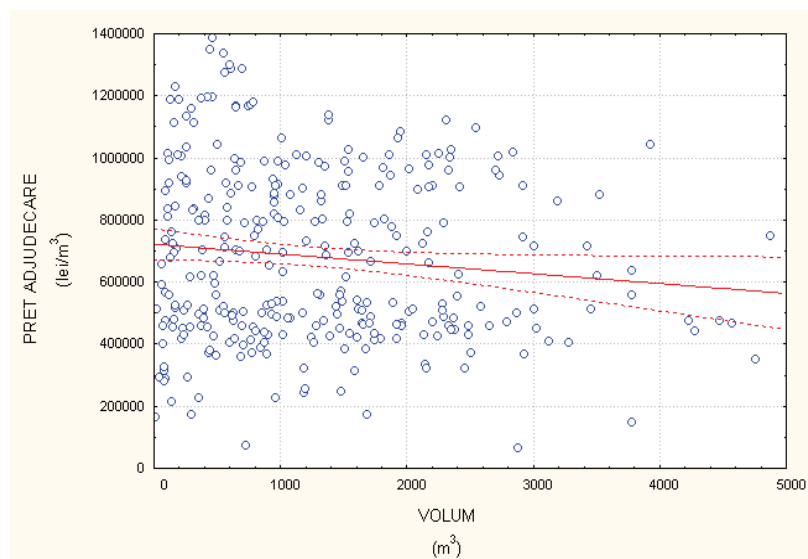

Figura 3. Câmpul de corelație al prețului de adjudecare cu volumul partizilor pentru produsele principale licitate între 02.05.2001 – 31.10.2001 la D.S. Suceava

Figure 3. Scattered plots for correlations between the auctioned price and the volume of lots for principal auctions from 02.05.2001 to 31.10.2001, Forest Directorate Suceava

Figura 3 relevă că prețul de adjudecare scade pe măsură ce volumul partizilor crește, deși agentul economic beneficiază de avantajul unei mase lemnoase grupate cu cheltuieli de organizare și exploatare mai reduse (*économies d'échelle*, Picard, 1987). Acesta reprezintă un domeniu clar al conflictului între logica de amenajare, în care planificarea recoltării produselor principale se face pe unitatea amenajistică, indiferent de volumul total de extras, și logica economică, ce susține adaptarea lotului de vândut la posibilitatea sa economică de absorbție pe piață. La acestea se adaugă o serie de constrângeri tehnologice și meteorologice independente de voința agentului economic.

Pe de altă parte, numai agenții cu capacitate importantă de procesare pot asuma riscul cumpărării unor partizi cu volum mare, ceea ce în fapt creează o subdiviziune a pieții rezervată unui număr mai mic de agenți, deci cu o concurență mai redusă.

Sistemul de organizare a licitațiilor este considerat perturbator, din perspectiva agenților economici prin:

- ✓ planificarea defectuoasă în timp (nerespectarea celor două mari licitații pe an) cu efecte în planificarea procesului de producție și desfacere în plan intern și extern, deci creșterea conflictelor în derularea contractelor, și a costurilor de tranzacție ca urmare a re-negocierii termenilor;
- ✓ adoptarea sistematică a licitației închise face ca agentul economic să nu aibă control asupra cantității totale de lemn adjudecată la o licitație;
- ✓ limitarea numărului de agenți economici înscriși pe partidă prin constrângerea acestora să se înscrie la un număr de partizi a căror volum să nu depășească volumul autorizației de exploatare.

Realizarea și urmărirea contractelor ridică probleme deosebite prin:

- ✓ posibilitatea limitată de negociere *ex ante* a regulilor de întocmire a contractelor;
- ✓ faptul că producătorul se află în poziția celui care deține posibilitatea de presiune în caz de litigii contractuale (excluderea de la licitații), ceea ce are drept consecință reglementarea conflictelor contractuale în domeniul exploatării masei lemnoase aproape exclusiv pe cale internă, fără utilizarea posibilităților sistemului judecătoresc în materie comercială;
- ✓ existența unui sistem de penalități adesea cumulate pentru aceeași abatere contractuală (de ex. penalități contractuale, dar și excluderea de la noile licitații) și pe o perioadă lungă de timp;
- ✓ dificultăți în găsirea unui compromis cu privire la executarea obligațiilor contractuale (lucrări de exploatare, plata contravalorii masei lemnoase).

4. Concluzii

Analiza interviurilor relevă că preferințele consumatorilor urmăresc:

- ✓ scoaterea la vânzare a unor partizi bine inventariate;

- ✓ asigurarea unei sortări dimensionale conform criteriilor de calitate comercială;
- ✓ asigurarea unei oferte dacă nu stabile, atunci cel puțin previzibile;
- ✓ clarificarea responsabilităților contractuale și posibilitatea de implicare în definirea condițiilor contractelor.

Preferințele consumatorului interesează și din punctul de vedere al producătorului și, mai ales, din punctul de vedere al *obiectivelor generale ale politicii de gestionare durabilă a pădurilor* afectate prin:

- ✓ includerea în planul anual de tăiere cu precădere a partizilor de produse principale în detrimentul produselor secundare, ca efect al diminuării anuale a cotei pe fondul menținerii aceluiași exigente bugetare pentru subunitățile RNP;
- ✓ imposibilitatea executării tăierilor secundare, la care contribuie și o serie de măsuri de management al vânzărilor de lemn, cum ar fi măsura interzicerii negocierii directe;
- ✓ întârzierea aplicării tăierilor prevăzute prin planurile amenajistice datorită rezilierii tardive a contractelor ori a rezolvării încete a conflictelor contractuale.

Luarea în considerare a acestor preferințe ale consumatorului în viitoarele politici publice cu privire la alocarea resursei forestiere reprezintă astfel nu numai un răspuns la interesul economic imediat al acestui (maximizarea profitului), ci și un aspect al gestionării durabile a pădurilor. Reprezentanții ai direcțiilor silvice sunt conștienți de faptul că o bună cooperare cu agenții economici constituie o condiție elementară de asigurare a unui mediu de afaceri favorabil. În același timp, inițiative ale comunității europene, cum este Conferința Ministerială pentru Protecția Pădurilor în Europa la care România este membră semnatară (MCPFE, 2003) susțin ideea unei gestionări durabile a pădurilor bazate pe parteneriat, cooperare inter-sectorială și asigurarea viabilității economice a gestionării pădurilor. Rămâne de analizat în ce măsură noile reglementări apărute în primul și al doilea trimestru al anului în curs cu privire la gestionarea fondului forestier și la vânzarea masei lemnoase pot contribui la atingerea acestor deziderate.

Bibliografie

- Buttoud, G. et. colab, 1990, *Economie de la forêt et offre de bois*, ENGREF, Nancy.
- Coase, R. H., 1960. The problem of social cost. Republicat în Coase, R.H., 1988. *The firm, the market and the law*. University of Chicago, 217 p., pp. 95-157
- Drăgoi, M., 2000, *Economie forestieră*, Editura Economică, București.
- Giurgiu, V., 1986, *Referitor la metodologia de stabilire a prețului lemnului pe picior*, *Revista pădurilor*, nr.3.
- HIID, 1996, *Licitarea masei lemnoase în Suceava: rezultatele preliminariei ale unui studiu efectuat pentru Romsilva și MAPP*. Manuscris

- Marocico, N. V., 1993, *L'économie des bois et produits derives dans le pays d'Europe de l'Est*, ENGREF, Nancy
- MCPFE, 2003, Fourth Ministerial Conference on the Protection of Forests in Europe. Conference Proceedings, 28-30 April 2003, Vienna, Austria
- Milescu, I., 2002, *Economie forestieră*, Editura Mușatinii, Suceava.
- Milescu, I., Alexe, A., 1982, *Economie forestieră*, Editura Ceres, București.
- Milescu, I., Marocico, V., 1995, *Considerațiuni privind structura prețului de cost al lemnului pe picior în condițiile economiei de piață*, Revista pădurilor, nr.1, pg: 9-14.
- Nichiforel, L., Horodnic, S., 2002, *Considerații cu privire la evoluția cererii și ofertei de produse lemnoase la nivelul județului Suceava*, Sesiunea științifică "Pădurea și viitorul", Universitatea „Transilvania” Brașov.
- Picard, P., 1987. *Eléments de micro-économie. Théorie et application*. Montchrestien, Paris, 569 p.
- Rawls, J., 1971. *A Theory of Justice*, The Belknap Press of Harvard University Press

Abstract

Factors affecting timber market in Romania from the agents' perspective

The paper proposes an empirical analysis on which factors affect the timber market in Romania. To this purpose, a study based on interviews with economic agents and representatives from National Forest Administration has been undertaken. Both category of interviewed people agreed in identifying several factors with negative influence on timber market, but also on sustainable forest management: the way of calculating the reserve price; the repartition of annual allowable cut and the public rules of timber sales procedures; the management of timber sales in general.

Keywords: governmental intervention, management of timber sales, harvesting contracts, economic agents

Asistent ing. Liviu NICHIFOREL
Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava,
Facultatea de Silvicultură,
nichiforel@usv.ro

Șef lucrări dr. ing. Laura BOURIAUD,
Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava,
Facultatea de Silvicultură,
bouriaud@yahoo.com